

วิเคราะห์คุณค่าความเชื่อของพิธีกรรมในการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุมเย็น
ของชาวชุมชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
**The Analysis of Belief's Value of Ongdam-Chumyen Buddha Image
Worship Ritual of People in Kalasin Mueang Municipality,
Kalasin Province**

พระชัยเจริญ อานนโท,
พระมหามิตร ฐิตปณโญ และ โสวิทย์ บำรุงภักดิ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
**Phra Chaicharoen Ananto ,
Phramaha Mit Thitapanyo and Sowit Bamrungphak**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail : Chaicharoen@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพิธีกรรมการบูชาในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาความเชื่อของพิธีกรรมในการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุมเย็น และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าความเชื่อของพิธีกรรมในการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุมเย็น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยพรรณนาวิธีเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุมเย็น เป็นการประสานความร่วมมือของคนในสังคมทั้งใกล้และไกล เป็นกลุ่มก้อนเป็นการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรม ทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้อง เป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคม ให้ยาวนานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธทางสังคมส่งผ่านและสืบทอดภูมิปัญญาบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น

ส่วนคุณค่าความเชื่อของพิธีกรรมมี 5 ประการ คือ 1) ด้านกาย ประพฤติตนอ่อนน้อมทางกาย เช่น การกราบไหว้ นอบน้อมถ่อมตน เป็นต้น 2) ด้านจิตใจ รู้สึกสุข สงบ มีสติ เบิกบานทางใจ ผู้ที่ตั้งตนอยู่ คุณความดีตามหลักการของพระพุทธศาสนา 3) ด้านสังคมเกิดความรักความสามัคคีในชุมชนสงบสุข การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข 4) วัฒนธรรม เกิดประเพณีที่ดั่งงามขึ้นภายในชุมชน เกิดแห่งแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม ศิลปะ และประเพณี ได้เป็นเวทีเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และ 5) ด้าน พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชีวิตของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ที่ได้ให้ความเคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะแห่งชีวิตสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน

คำสำคัญ: คุณค่า; ความเชื่อ; พิธีกรรม; การบูชาหลวงพ่อดำ-ชุมเย็น

Abstracts

The objectives of Research were: 1) to study the worship ceremony in Theravada Buddhism; 2) to study the belief in the worship ritual of Ongdam-Chumyen Buddha image 3) to analyze the values of the belief in the worship ritual of Ongdam-Chumyen Buddha image. This study was carried out by means of the qualitative research methodology through studying documents and in-depth interviews. The obtained data were presented by using the descriptive analysis.

The research results were as follows: The worship ritual of Ongdam-Chumyen Buddha image is the cooperation of people in societies as a group to do activities, giving society a sense of belonging to a group to preserve the Buddhist dhamma area as a legacy of the people in society. It is the movement of Buddhist civil society to inherit the ancestral wisdom from generation to generation.

As for the belief values of the ritual, there are five points: 1) physical aspect: physical behaviors such as humility and worship, etc.; 2) mental aspect: feeling at peace, mindfulness, exhilaration, self control and virtues in accordance with Buddhist principles; 3) social aspect: rise of love, harmony, peace in the community and peaceful co-existence; 4) cultural aspect: rise of good culture in the community, motivation in cultural creativity, art, literature and traditions, a stage to promote the local culture and cultural exchange; 5) Buddhism: it is the religion that a majority of Thai people respect as their refuge continuously inherited for a long time.

Keywords: Value; Belief; Rite; Ongdam-Chumyen Buddha Image Worship Ritual

บทนำ

ศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นประทีปส่องวิถีชีวิตของมวลมนุษย ด้วยมนุษยทุกภาษาส่วนใหญ่เป็นคนมีศาสนา การที่คนในชาติมีความสามัคคี สามารถรวมกลุ่มกันตั้งเป็นชาติเป็นประเทศไทยมีวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์อย่างแยกแยะไม่ได้ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นตามภาคต่าง ๆ ของประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ชุมชนให้ความนับถือ เมื่อมีการจัดพิธีดังกล่าวขึ้น คนในชุมชนที่มาร่วมพิธีจะเกิดความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างความเจริญรุ่งเรืองและสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ชุมชนอย่างดียิ่ง ปัจจุบันวัฒนธรรมและประเพณีแบบโบราณกำลังเลือนหายไป ซึ่งคนสมัยใหม่มักจะละเลย แม้จะมีการนำมาปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ขาดความรู้ความเข้าใจขั้นตอนในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หากหน่วยงานหรือส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบไม่เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง อาจทำให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามมีความเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะเลือนหายไปตามกาลเวลา (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552: 1)

พระพุทธรูปนั้นถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้รับการเคารพสักการะบูชา มาแต่อดีตกาล สารสำคัญที่สุดในการสร้างพระพุทธรูปก็คือ การสร้างเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรองค์สำหรับกราบไหว้สักการะบูชา เป็นพุทธานุสตรระลึกนึกถึงพระคุณของพระองค์ ต่อมาในภายหลังได้กลายเป็นการสร้างงานศิลป์เพื่อแสดง เพื่อสั่งสอน และเผยแผ่ให้บุคคลทั่วไปรู้ เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธรูปจึงเป็นสัญลักษณ์เปรียบเสมือนคัมภีร์พระธรรมคำสั่งสอนที่ไม่ได้จารึกเป็นลายลักษณ์อักษร และนับเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของพระพุทธศาสนา (พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงกัน), 2559: 94-111) เมื่อเราไปวัด เรามักจะไปไหว้พระในโบสถ์ ปกติในโบสถ์จะมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่เป็นพระประธาน 1 องค์ พระพุทธรูปนี้จะเป็นรูปแทนองค์พระพุทธรเจ้า ลักษณะจะไม่เหมือนองค์จริงทุกอย่าง เพราะคนสร้างขึ้นจากอุดมคติ ความรู้สึก ความเชื่อ และความศรัทธา โดยใช้ความสามารถทางด้านศิลปะเข้าไปช่วย ทำให้ผู้ดูรู้สึกว่ามีคามงดงาม น่านับถือ น่าศรัทธา พระพุทธรูป เป็นผลงานทางศิลปะชนิดหนึ่งที่เรียกว่า ประติมากรรม ประติมากรรมเป็นงานศิลปะที่เกิดจากการปั้น หล่อ แกะสลัก ฉลุ หรือ ดุน นอกจากพระพุทธรูปซึ่งเป็นพระประติมากรรมรูปคนแล้วยังมีประติมากรรมรูปสัญลักษณ์ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องหมายความเชื่อทางศาสนา เช่น งานปั้นหรืองานแกะสลักรูปดอกบัว เป็นเครื่องหมายของการประสูติของพระพุทธเจ้า ใบเสมาซึ่งหล่อด้วยปูนแกะสลักด้วยไม้หรือหิน ซึ่งติดตั้งอยู่รอบพระอุโบสถก็เป็นเครื่องหมายแสดงขอบเขตของโบสถ์ ซึ่งถือว่าเป็นแดนบริสุทธิ์ พระเครื่ององค์เล็ก ๆ ก็นับเป็นประติมากรรมรูปสัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องหมายแทนองค์พระพุทธเจ้าด้วยเช่นกัน ประติมากรรมรูปเคารพที่คนไทยสร้างขึ้นเพื่อบูชา มักทำเป็นรูปคน เช่น เทวรูป พระพุทธรูป หรือรูปสัญลักษณ์ เช่น ใบเสมา ธรรมจักรและกวางหมอบ และรอยพระพุทธรบาท ประติมากรรมรูปคนถือเป็นประติมากรรมที่สำคัญที่สุด เพราะสะท้อนความเชื่อ และความผูกพันระหว่างคนไทยกับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง มีมานานก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 จนถึงปัจจุบัน (สุรศักดิ์ เจริญวงศ์, 2533:14)

พระพุทธเจ้าก่อนที่จะปรินิพพาน ได้ตรัสถึงคนที่ควรบูชา สิ่งที่ควรบูชาตลอดจนวิธีการบูชา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์และประชาชนทั่ว ๆ ไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับคนที่ทำการบูชา ในสภาพสังคมปัจจุบัน การบูชาเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิมมาก คือ แทนที่จะบูชาเหมือนสมัยก่อน ที่มุ่งถึงการขอความเห็นอกเห็นใจ แต่กลับเป็นการขอร้องอ้อนวอนให้ช่วยเหลือ ให้มีโชคลาภวาสนาบ้าง ให้หายจากโรคไข้เจ็บป่วย มุ่งผลเพียงรออิทธิฤทธิ์จากสิ่งที่ตนบูชาหรือที่คนบูชา เท่านั้น อันเป็นผลให้เข้าไม่ถึงเนื้อแท้ของการบูชาอย่างแท้จริง การบูชาที่ถูกต้องนั้นย่อมเป็นผลให้การทำการบูชามีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ความก้าวหน้าความเจริญความเป็นสุข เพราะผลของการบูชานั้นเอง ท่านเรียกว่า มงคล คือ ความดีงาม ส่วนการบูชาการกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นตัว บางทีก็เป็นผีสาว เทวดา ซึ่งเป็นโอปปาติกะ ถ้าเป็นกลุ่มนิสัยไม่ดี หากใครไปบนบานศาลกล่าว ตกลงอะไรกับเขาไว้แล้วไม่ทำตามสัญญา ก็อาจจะทำให้พวกนี้โกรธและทำร้ายได้ แต่ก็มีน้อยมาก นอกจากเซตาคูไมเต้เท่านั้น ส่วนโอปปาติกะอีกกลุ่ม คือ พวกจิตใจสูง มีพรหมวิหารธรรม ไม่ทำร้ายใคร แม้ใครจะผิดสัญญา ก็ไม่ทำร้ายให้ผลร้ายกับใคร เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่ามนุษย์ตั้งแต่โบราณมีความกลัวภัยที่เกิดจากธรรมชาติๆ เข้าใจว่ามีอิทธิพลเหนือตนเองนั้นจะสามารถช่วยเหลือให้พ้นภัยได้ และสามารถทำให้ตนเองประสบกับความโชคดีด้วย จากความเชื่อดังกล่าวได้พัฒนามาโดยลำดับซึ่งพระพุทธศาสนาก็มองในเรื่องนี้ว่า หากบูชาถูกต้องย่อมได้มงคล คือ บุคคลที่ควรบูชา สิ่งที่ควรบูชา เมื่อบูชาถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ย่อมได้ความเจริญแก่ชีวิต แต่สภาพสังคมปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงไปมาก การบูชาเริ่มมีแนวโน้มเปลี่ยนไปจากเดิม (พระมหาประสพคุณ จารุวาโท (รัตนรงค์), 2550: 2)

พระพุทธรูปสัมฤทธิ์นิริโรคันตราย หรือหลวงพ่องค์ดำ หรือหลวงพ่องค์ดำ-ชุ่มเย็น เป็นพระพุทธรูปคู่บ้าน คู่เมืองจังหวัดกาฬสินธุ์หล่อด้วยคำแดง (ตัมพะโลหะ) ราวจุลศักราช 172 เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยหน้าตักกว้าง 41 เซนติเมตร ความสูงจากฐานถึงยอดพระเมาลี 75 เซนติเมตร พุทธลักษณะเป็นงานช่างที่เก่าแก่มาก ได้ฐานพระพุทธรูปมีอักษรจารึก (อักษรธรรม) กล่าวถึงประวัติศาสตร์และตำนานการสร้างโดยเจ้าครุณาขาม (กิว) เป็นประธานในการหล่อพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นเดิมอยู่ที่โบสถ์วัดนาขาม ตำบลนาคู อำเภอกวาง จังหวัดกาฬสินธุ์ ญาครุณาขามหรือญาครุ กิว ร่วมกับอุบาสก อุบาสิกา จัดสร้างขึ้นในปีมะเมีย เดือน 2 ขึ้น 15 ค่ำ วันพฤหัสบดี จ.ศ. 172 ต่อมาพระยาชัยสุนทร ได้อัญเชิญมาจากบ้านนาขามโดยใส่หลังช้างมาประดิษฐานในโฮงเจ้าเมือง และต่อมาได้อัญเชิญมาประดิษฐานในวิหารวัดกลาง สมัยนั้น ญาครุอัมเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาพระครูสุขุมวาทวรคุณ (สุข สุขโณ) เป็นเจ้าอาวาสได้อัญเชิญมาประดิษฐานบนกุฏิของท่าน ทุกปีในวันสงกรานต์ ชาวเมืองกาฬสินธุ์ได้อัญเชิญหลวงพ่องค์ดำแห่รอบเมือง เพื่อให้ชาวเมืองกาฬสินธุ์ได้สรงน้ำ ปรากฏว่ามีฝนตกทุกครั้งไป ชาวเมืองกาฬสินธุ์จึงเรียกชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า หลวงพ่อชุ่มเย็น ปัจจุบันประดิษฐาน ณ พระวิหารพระพุทธสัมฤทธิ์นิริโรคันตราย วัดกลางกาฬสินธุ์พระอารามหลวง ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนประชาชนคนเมืองกาฬสินธุ์เป็นอันมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระปลัดณรงค์ศักดิ์ วิสุทธิเมธี (เจริญเกียรติ), 2558: 1)

อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน ก็คือ การปฏิบัติต่อพระพุทธรูปและพุทธสถานซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน อันเนื่องจากว่า ต่างคนต่างก็มีความเชื่อ ความเข้าใจไปคนละทิศคนละทาง คนจำนวนมากที่ไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงในหลักพุทธปรัชญาที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธรูป ทำให้เกิดความลุ่มหลง งมงาย ยึดมั่นถือมั่น นับถือกราบไหว้ในลักษณะบวงสรวงอ้อนวอน นับถือเป็นวัตถุที่ศักดิ์สิทธิ์มีฐานะไม่ต่างจากเทพเจ้า ทำให้ทัศนคติของคนในโลกยุคปัจจุบันเกี่ยวกับพระพุทธรูปเปลี่ยนไป บางคนได้นำเอาพระพุทธรูปมาเป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์ทางวัตถุนองต้นหาของตนกลายเป็น “พุทธพาณิชย์” สามารถซื้อขายได้อย่างสินค้าชนิดหนึ่ง และบ่อยครั้งเกิดเหตุการณ์ที่สะเทือนจิตใจต่อพุทธศาสนิกชนอย่างรุนแรง มีการกระทำอันเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นพระพุทธรูปตามที่ปรากฏในสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น บางคนนำพระพุทธรูปไปตั้งในที่ที่ไม่เหมาะสม ในผับ บาร์ หรือทำเป็นเครื่องประดับบ้าน ตามระเบียบโรงแรมที่พัก ทำเป็นโคมไฟ ประดับสวน รีสอร์ท หรือแม้แต่ตามสปา ก็มีให้เห็น สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากความไม่เข้าใจจุดประสงค์ และคุณค่าที่แท้จริงของการสร้างพระพุทธรูป (พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงกัน), 2559: 94-111)

ดังนั้นการศึกษาให้เข้าใจถึงจุดประสงค์แท้จริงของการบูชาสิ่งใดก็ตาม รวมถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องนั้นจึงเป็นสิ่งที่เราควรหันมาสนใจศึกษาถึงคุณค่าอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและคุณค่าของการบูชาพระพุทธสัมฤทธิ์นิริโรคันตราย หรือหลวงพ่องค์ดำ หรือ หลวงพ่องค์ดำ-ชุ่มเย็น ของชาวชุมชนเทศบาลเมือง กาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อให้ได้ทราบถึงคุณค่าแท้จริงการบูชาสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาคุณค่าพิธีกรรมบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. ศึกษาความเชื่อของพิธีกรรมในบูชาหลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็น ของชาวมุขมณฑลเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอมือกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าความเชื่อพิธีกรรมในการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็น ของชาวมุขมณฑลเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอมือกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ (Interview) รูปแบบการบริหารจัดการงานนมัสการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็น ของชาวมุขมณฑลเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการวิจัยไว้ดังนี้

1. การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง พระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารจัดการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็น ของชาวมุขมณฑลเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์
2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) กลุ่มเป้าหมายชาวมุขมณฑลเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Observation Participant) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและรูปแบบของการบริหารจัดการงานนมัสการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็น ของชาวมุขมณฑลเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลได้ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้ให้ข้อมูลเป็นปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญได้แก่

1) ประธานพระสงฆ์	จำนวน	4	รูป
2) ข้าราชการทั่วไป	จำนวน	3	คน
3) ผู้ทรงคุณในชาวมุขมณฑลเมือง	จำนวน	3	คน รวมทั้งสิ้น 10 รูป/คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

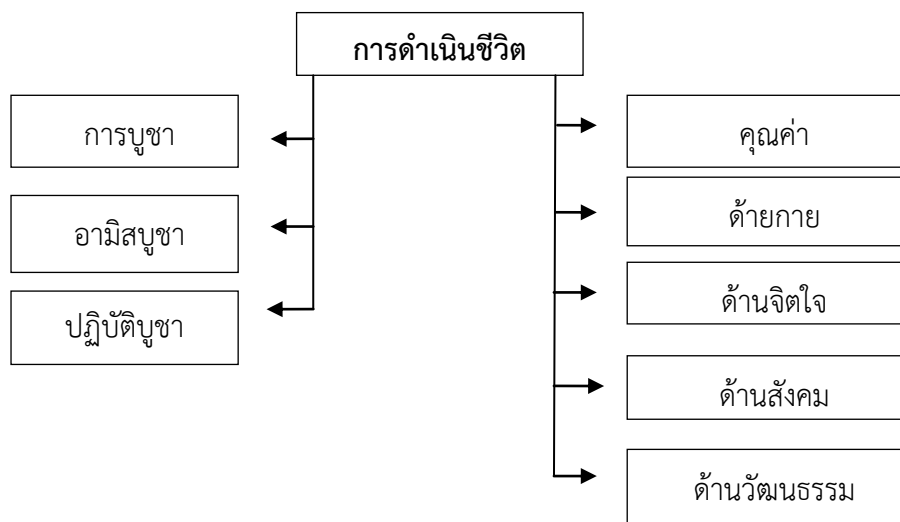
ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- 1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้านทฤษฎี และภาคสนามโดยใช้วิธีอธิบายเชิงพรรณนา ตามวัตถุประสงค์ในประเด็นต่าง ๆ

2 เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการเขียนรายงานการวิจัย

3 เขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. พิธีกรรมบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การบูชาคือการแสดงออกถึงความเคารพต่อรูป สัญลักษณ์ตัวแทนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าในทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการยกย่อง เทิดทูน ด้วยความนับถือ หรือ เลื่อมใสในความรู้ ความสามารถ ตั้งเป็น วิรบุรุษบูชา บูชาความรู้ บูชาบุคคลผู้มีฝีมือ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีการบูชาอยู่ 2 แบบ คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา การแสดงออกซึ่งความเคารพต่อสัญลักษณ์ตัวแทนในทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการยกย่อง เทิดทูน ด้วยความเคารพนับถือ หรือ เลื่อมใสในคุณความรู้ ความสามารถ บูชาบุคคลผู้สร้างคุณประโยชน์ เช่น เช่น หลวงพ่อองค์ดำ เป็นต้น การบูชาหมายถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยการสักการะทางกาย วาจา และใจ การบูชามี 2 แบบคือ การสักการะด้วย อามิส 1 การบูชาด้วยธรรม 1 ภาวทั้งหลาย การบูชา 2 อย่างนี้ แล การบูชาด้วยธรรมเป็นเลิศ การบูชาก็คือ การแสดงความเลื่อมใสต่อบุคคลและวัตถุที่ควรบูชาด้วยความเคารพ นับถือและมอบวัตถุเครื่องอุปโภคและบริโภค ที่ประกอบด้วยลักษณะ อาหุเนยโย หมายถึง เครื่องสักการะอันจะพึงนำมาให้ถึงสำนัก เช่น เครื่องสักการะถวายอุปัชฌาย์อาจารย์ในคราวเข้าพรรษา ปาหุเนยโย หมายถึง ของที่สำหรับรับแขกอันจะพึงให้ต่อเมื่อมาถึงถิ่น เช่น น้ำชาหรือแม่อาหารด้วย ทักขิเนยโย หมายถึง ไทยธรรมวัตถุมีอาหารและผ้า เป็นต้น อันจะพึงบริจจาคในพระศาสนาโดยฐานเป็นการทำบุญ อัญชลีกรณียโย หมายถึง เป็นผู้ควรแก่การกระทำอัญชลีหรือการกราบไหว้คือท่านเป็นผู้มีคุณธรรมสูง ทำให้ผู้ไหว้กราบไหว้ด้วย

ความเคารพ ไม่คิดระแวงสงสัยไว้แล้วมีความสุขมีลักษณะดังนี้คือ การแสดงความเคารพ นับถือ ให้ความจงรักภักดี ยกย่อง เชิดชู บุคคลผู้ที่ควรบูชาหรือสถานที่ที่ควรบูชา เช่น บุคคลผู้มีพระคุณ บุคคลผู้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั่วไป เป็นอาการแสดงออกของบุคคล ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เจือด้วยการกระทำที่เสแสร้ง แต่เป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ ทำให้ผู้รับการบูชานั้นมีความสุขใจ และเต็มใจที่จะรับการบูชาตอบนั้นทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการเช่น ไหว้ วัตถุที่ควรบูชา เป็นการบอกถึงเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น เป็นการแสดงวิธีการบูชาด้วยลูกขี้เียนต้อนรับให้ที่นั้งที่สมควร หลีกทางให้เดิน ตลอดถึงให้สิ่งของ หรือรับใช้ด้วยความเคารพนับถือ คำว่า บูชา ไว้ 2 ประการด้วยกัน คือ

1) อามิสบูชาคือการบูชาด้วยสิ่งของด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น เช่น บูชาพระ บูชาเทวดา บูชาไฟ

2) ปฏิบัติบูชาคือการบูชาด้วยการปฏิบัติ เช่น การปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เป็นต้น หมายถึง การแสดงออกถึงความเคารพ การบูชาด้วยสิ่งของด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูป เทียนและ การบูชาด้วยกิริยาอาการที่แสดงออก ในการประพฤติ ปฏิบัติ เช่น การยกมือไหว้ การกราบ เป็นต้น การแสดงความเชื่อออกมาในรูปแบบพิธีกรรม การบูชาอันมรลึกลึกคุณความดี ความสำคัญในสิ่งที่คู่ควรบูชา เช่น บิดา มารดา พระมหากษัตริย์ พระพุทธศาสนา เป็นต้น การบูชาคือ การแสดงความเคารพ ความนับถือต่อวัตถุหรือบุคคลที่ควรได้รับความเคารพบูชา การแสดงออก ด้วยการสักการะด้วยกาย วา ใจก็ดีด้วยการก้านลด้วยวัตถุสิ่งของ หรือการแสดงออกทางพฤติกรรมถึงความเคารพ เช่น การกราบไหว้ด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น

2 ศึกษาความเชื่อของพิธีกรรมในการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็น ของชาวชุมชน เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอมือกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

หลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็นเดิมประดิษฐานอยู่ที่โบสถ์วัดนาขามตำบลนาคู อำเภอนาคู ปัจจุบันเป็นอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ญาณาคูนาขามหรือญาณาคูวิ ร่วมกับ อุบาสก อุบาสิกา จัดสร้างขึ้นในปีมะเมีย เดือน 2 ขึ้น 15 ค่ำ วันพฤหัสบดี จ.ศ. 172 ต่อมาพระยาขันสุนทร ได้อัญเชิญมาจากบ้านนาขาม โดยใส่หลังช้างมาประดิษฐานในฮวงเมืองหรือจวนผู้ว่าในปัจจุบัน ต่อมาจึงได้นำมาประดิษฐานไว้ที่วิหารวัดกลาง (ปัจจุบันได้สร้างหอหลวงพ่อดำ) ทุกปีในวันสงกรานต์ชาวกาฬสินธุ์ จะอัญเชิญหลวงพ่อดำแห่รอบเมือง เพื่อให้ชาวเมืองกาฬสินธุ์ได้สรงน้ำ เมื่อมีพิธีพุทธาภิเษกรูปเหมือนหลวงพ่อดำ ฝนก็จะตกทุกครั้งไปชาวเมืองกาฬสินธุ์จึงเรียกชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า หลวงพ่อชุ่มเย็น ส่งผลให้เกิดคุณค่าในด้านต่าง

3 วิเคราะห์คุณค่าความเชื่อของพิธีกรรมในการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็น ของชาวชุมชน เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอมือกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

1) คุณค่าด้านกาย

ประพฤติอ่อนน้อมทางกาย เช่น การกราบไหว้ ด้านดินนอบน้อมขณะเดินผ่าน การบูชาคือ การแสดงออกถึงความเคารพต่อรูป สัญลักษณ์ตัวแทนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าในทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการยกย่อง เทิดทูน ด้วยความนับถือ หรือ เลื่อมใสในความรู้ ความสามารถ ดังเป็น วิบุรุษบูชา บูชา

ความรู้ บุชาบุคคลผู้มีฝีมือ ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีการบูชาอยู่ 2 แบบ คือ อามิสบูชาและปฏิบัติบูชา การแสดงออกซึ่งความเคารพต่อสัญลักษณ์ตัวแทนในทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการยกย่อง เทิดทูน ด้วยความเคารพนับถือ หรือ เลื่อมใสในคุณความรู้ ความสามารถ บุชาบุคคลผู้สร้างคุณประโยชน์ เช่น เช่น หลวงพ่อองค์ดำ เป็นต้น การบูชาหมายถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยการสักการะทางกาย วาจาและใจ การบูชามี 2 แบบคือ การสักการะด้วย อามิส 1 การบูชาด้วยธรรม 1 ภาวทั้งหลาย การบูชา 2 อย่างนี้แล การบูชาด้วยธรรมเป็นเลิศ การบูชาก็คือ การแสดงความเลื่อมใสต่อบุคคลและวัตถุที่ควรบูชาด้วยความเคารพ นับถือและมอบวัตถุเครื่องอุปโภคและบริโภค ที่ประกอบด้วยลักษณะ อาหุเนยโย หมายถึง เครื่องสักการะอันจะพึงนำมาให้ถึงสำนัก เช่น เครื่องสักการะถวายอุปัชฌาย์อาจารย์ในคราวเข้าพรรษา ปาหุเนยโย หมายถึง ของที่สำหรับรับแขกอันจะพึงให้ต่อเมื่อมาถึงถิ่น เช่น น้ำชาหรือแม่อาหารด้วย ทักขิเนยโย หมายถึง ไทยธรรมวัตถุมีอาหารและผ้า เป็นต้น อันจะพึงบริจาคนในพระศาสนาโดยฐานเป็นการทำบุญ อัญชลีกรณียะ หมายถึง เป็นผู้ควรแก่การกระทำอัญชลีหรือการกราบไหว้คือท่านเป็นผู้มีคุณธรรมสูง ทำให้ผู้ไหว้กราบไหว้ด้วยความเคารพ ไม่คิดระแวงสงสัยไหว้แล้วมีความสุขมีลักษณะดังนี้คือ การแสดงความเคารพ นับถือ ให้ความจงรักภักดี ยกย่อง เชิดชูบุคคลผู้ที่ควรบูชาหรือสถานที่ที่ควรบูชา เช่น บุคคลผู้มีพระคุณ บุคคลผู้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั่วไป เป็นอาการแสดงออกของบุคคล ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เจือด้วยการกระทำที่ เสแสร้ง แต่เป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ ทำให้ผู้รับการบูชานั้นมีความสุขใจ และเต็มใจที่จะรับการบูชาตอบนั้นทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการเช่น ไหว้ วัตถุที่ควรบูชา เป็นการบอกถึงเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น เป็นการแสดงวิธีการบูชาด้วยลูกขี้เียนต้อนรับให้ที่นั้งที่สมควร หลีกทางให้เดิน ตลอดถึงให้สิ่งของ หรือรับใช้ด้วยความเคารพนับถือ คำว่า บูชา ไหว้ 2 ประการด้วยกัน คือ

1) อามิสบูชาคือการบูชาด้วยสิ่งของด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น เช่น บูชาพระบูชาเทวดา บูชาไฟ

2) ปฏิบัติบูชาคือการบูชาด้วยการปฏิบัติ เช่น การปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เป็นต้น หมายถึง การแสดงออกถึงความเคารพ การบูชาด้วยสิ่งของด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูป เทียนและ การบูชาด้วยกิริยาอาการที่แสดงออก ในการประพฤติ ปฏิบัติ เช่น การยกมือไหว้ การกราบ เป็นต้น การแสดงความเชื่อออกมาในรูปแบบพิธีกรรม การบูชาน้อมรำลึกคุณความดี ความสำคัญในสิ่งที่คู่ควรบูชา เช่น บิดา มารดา พระมหากษัตริย์ พระพุทธศาสนา เป็นต้น การบูชาคือ การแสดงความเคารพ ความนับถือต่อวัตถุหรือบุคคลที่ควรได้รับความเคารพบูชา การแสดงออก ด้วยการสักการะด้วยกาย วา ใจก็ดีด้วยการก้านัลด้วยวัตถุสิ่งของหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมถึงความเคารพ เช่น การกราบไหว้ด้วย ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น

การบูชาในพระพุทธศาสนา คือ การแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยการสักการะทางกาย วาจาและใจ การบูชา 2 แบบคือ การสักการะด้วย อามิสบูชาด้วยธรรม การบูชาด้วยธรรมเป็นเลิศเพื่อแสดงต่อสิ่งที่ควรบูชา เช่น บิดา มารดา พระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นต้น ด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับความหมายการบูชาในทางชาวเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีความเชื่อเกี่ยวกับอานุภาพของ

หลวงพ่อดำ - ชุมเย็นรวมถึงการเคารพ กราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในหลวงพ่อดำ - ชุมเย็น ได้คุ้มครองรักษาตนและครอบครัว ให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย ได้รับเรื่องโชคดีในหน้าที่การงานรวมทั้งกิจการต่าง ๆ

2) คุณค่าด้านจิตใจ

งานนมัสการ หรือพิธีกรรมการบูชาหลวงพ่อดำ - ชุมเย็น นั้นเป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้านของบุคคล ครอบครัวไปจนถึง สังคมในจังหวัดเมื่อชาวพุทธมีศรัทธาเกี่ยวกับอานิสงส์ของการได้มานมัสการ มาขอพร มาบนบานกล่าวขอสิ่งต่าง ๆ และเมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปิติสุขอิ่มเอมใจ มีความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งมวลลดน้อยถอยลง เพราะเกิดความสุขสบายใจ ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเชื่อว่าธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นที่สมควรแก่การยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิตนอกจากนี้วัดกลางและหลวงพ่อดำชุมเย็นยังเป็นพุทธสถานที่มีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็นสร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดแก่จิตใจ เกิดการพักผ่อนหย่อนใจจากหน้าที่งานการประจำ รู้สึกสุข สงบ มีสติ เบิกบานทางใจ ผู้ที่ตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดีในหลักการของพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของทานเพราะเป็นเรื่องที่กระทำได้ง่ายไม่มีบังคับและทำได้ทุกคน ทั้งทานทรัพย์สินเงินทองทานอาหารการกินทานแรงกายแรงใจเมื่อให้เกิดความสุขทางใจขึ้นทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดี ชักนำจิตใจให้รักขะศีลและปฏิบัติธรรมภาวนาต่อไปได้ ในพิธีการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุมเย็นนั้นมีการประกอบทานบารมีก็ย่อมเกิดปิติสุข อิ่มเอมใจ และมีความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนาจิตใจมีที่ยึดเหนี่ยวที่ดีงามเกิดความสุขทางจิตใจเพราะได้กระทำความดีที่เป็นสิริมงคล เป็นบุญเป็นกุศล จิตใจมีความเบิกบานแจ่ม กำจัดมานะ ความถือตัวถือตนลง กลายเป็นคนที่สุภาพอ่อนโยนต่อผู้อื่นสติสัมปชัญญะดีขึ้น

3) คุณค่าด้านสังคม

งานนมัสการ หรือพิธีกรรมการบูชาหลวงพ่อดำ - ชุมเย็น เป็นการสร้างความสมัคสมานสามัคคีของคนในจังหวัดกาฬสินธุ์ อันเกิดจากความศรัทธาในหลวงพ่อดำ - ชุมเย็น ที่หลอมรวมคนในท้องถิ่นให้เคารพนับถือสักการะ บริจาคเงินทองเป็นกองทุนสร้างสิ่งต่าง ๆ เป็นกฐิน ผ้าป่า ทุนการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ และโรงทานข้าว น้ำ ปลา และอาหารหวานคาวและทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุดเป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนดีมากกว่าส่วนเสียซึ่งก่อให้เกิดผลดีทางด้านสังคม เป็นพุทธจริยธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ หลวงพ่อดำ - ชุมเย็น เป็นอีกจุดหนึ่งในโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่งผลให้ประชาชนหลายกลุ่มได้รับผลประโยชน์ เช่น กลุ่มพ่อค้าแม่ค้า ในหลายอาชีพได้กำไรจากการขายดอกไม้ ธูป เทียน อาหาร เครื่องดื่มให้กับนักท่องเที่ยวเข้าไปยังวัดกลาง รวมทั้งอาชีพอื่น ๆ ด้านเศรษฐกิจนั้นสิ่งที่ส่งผลเห็นได้ชัดคือการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดอย่างเห็นได้ชัดเจน เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนสงบสุขการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขทำให้เกิดความสะดวกในการปกครองขึ้นด้วยสังคม

ของชาวชุมชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นสังคมที่มีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาชัดเจนมากถึงแม้ว่าจะผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมก็ตาม ในกระบวนการพิธีกรรมงานพิธีกรรมบูชาหลวงพ่องค์ดำ-ชุ่มเย็นเป็นการประสานความร่วมมือของคนในสังคมทั้งใกล้และไกล เป็นกลุ่มก้อนเป็นการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมทำให้สังคม

4) คุณค่าด้านวัฒนธรรม

พิธีกรรมบูชาหลวงพ่องค์ดำ - ชุ่มเย็น เป็นพระพุทธรูปที่ชาวพุทธในจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ให้ความเคารพสักการบูชาอย่างสูง หลวงพ่องค์ดำ - ชุ่มเย็น ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผูกพันกันมายาวนาน ในช่วงเดือนเมษายน ของทุกปี ประชาชนชาวจังหวัดกาฬสินธุ์โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองจะมีการจัดงานนมัสการ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้สักการบูชาและบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งถือว่าเป็นงานใหญ่ ระดับจังหวัดที่ประชาชนเข้าร่วมงานทั่วทุกสารทิศ กิจกรรมงานวันน้ำทิพย์ เพื่อที่จะเป็นกิจกรรมการสร้างสามัคคีของคนในจังหวัดกาฬสินธุ์ให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และเป็นพุทธจริยธรรมในการสร้างสังคมให้เกิดความสันติสุขน่ายุอาศัย ตามอัตภาพที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการบูชาหลวงพ่องค์ดำ - ชุ่มเย็น ของชาวเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีลักษณะผสมผสานในบริบทกล่าวคือ พุทธพิธี พราหมณ์พิธีและบรรพบุรุษพิธี มีการนิมนต์พระสงฆ์มาร่วม ให้ศีล-พรสวดมนต์ แสดงธรรม มีการทำบุญ ถวายจตุปัจจัย เครื่องไทยธรรม - ไทยทาน และเครื่องสักการะต่างๆ มีการบวงสรวงเหล่าเทวดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนการบนบานศาลกล่าว(การบ่า)และการปง(การแก้บน) รวมทั้งมีการปฏิบัติถือศีล-ธรรมรวมทั้งการน้อมนำธรรมมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ในแต่ละกรณีไปตามความสะดวกของแต่ละบุคคล กลุ่มกันไป จะเห็นได้ว่าการบูชาที่มีอิทธิพลและคุณค่าต่อชาวชุมชนที่อาศัยในบริเวณและใกล้เคียง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและกลายมาเป็นประเพณียึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น งานวันน้ำทิพย์กัตถุญ อันเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตของประชาชนคนกาฬสินธุ์ มาตั้งแต่อดีตสำหรับการสร้างพุทธจริยธรรมทางชุมชน ดังนั้นพิธีกรรมการบูชาหลวงพ่องค์ดำ - ชุ่มเย็นจึงมีคุณค่ามากมายทั้งในแง่ปัจเจกชนและพหุชน ดังกล่าว

องค์ความรู้

ด้านร่างกาย ประพฤติตนอ่อนน้อมทางกาย เช่น การกราบไหว้ ด้านดินนอบน้อมขณะเดินผ่าน ได้รับความสุขทางกาย ได้ปรับเปลี่ยนอิริยาบถทางทำให้ร่างกายได้รับการพักผ่อนได้ปฏิบัติความนอบน้อมทางกาย

ด้านจิตใจ รู้สึกสุข สงบ มีสติ เบิกบานทางจิตใจ ผู้ตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดี ก่อให้เกิดความสุขทางจิตใจขึ้นทำให้มีความรู้สึกรักและผูกพัน มีความเบิกบานแจ่มใส กำจัดมานะ ความถือตัวถือตนลงกลายเป็นคนที่สุภาพอ่อนโยนต่อผู้อื่นสติสัมปชัญญะดีขึ้น

ด้านสังคม เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ชาวชุมชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ชัดเจนมากกับความเชื่อดั้งเดิมก็ตาม ในกระบวนการพิธีกรรมบูชาหลวงพ่องค์ดำ-ชุ่มเย็น การร่วมมือของคนในชุมชน

ด้านวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์มีการสืบสานประเพณีท้องถิ่นอีสาน “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” เช่น งานนมัสการ ไผ่กลาง แพรว และงานกาชาด งานนมัสการวิจิตรแพรวาราชินีแห่งไหม งานบุญบังไฟ ตะไล

ล้านบ้านกุดหว้า งานสงฆ์พระธาตุยาคู วัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์อย่าง วัฒนธรรมภูไท หรือชาวภูไทจังหวัดกาฬสินธุ์ มีอัตลักษณ์เฉพาะ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การฟ้อน ลักษณะการสร้างบ้านเรือน ลักษณะทางสังคม และวิถีชีวิต

ด้านพระพุทธศาสนาประชาชนคนส่วนใหญ่ที่ได้ให้ความเคารพนับถือและยกย่องเทิดทูนบูชาเป็นสรณะแห่งชีวิตสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน – ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมอันดี

อภิปรายผลการวิจัย

1 คุณค่าความเชื่อของพิธีกรรมบูชาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การบูชาคือ แสดงออกถึงความเคารพต่อรูป สัญลักษณ์ตัวแทนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าในทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการยกย่อง เทิดทูนด้วยความนับถือ หรือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ ดังเป็นวิธบริกรรมบูชา บูชาความรู้ บูชาบุคคลผู้มีฝีมือ ซึ่งในพระพุทธศาสนามีการบูชาอยู่ 2 แบบ คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา การแสดงออกซึ่งความเคารพต่อสัญลักษณ์ตัวแทนในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการยกย่อง เทิดทูนด้วยความเคารพนับถือ หรือ เลื่อมใสในคุณความรู้ ความสามารถ บูชาบุคคลผู้สร้างคุณประโยชน์ เช่น หลวงพ่อองค์ดำ-ชุ่มเย็น เป็นต้น การบูชาหมายถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยการสักการะทางกาย วาจาและใจ การบูชามี 2 แบบคือ การสักการะด้วย อามิส 1 การบูชาด้วยธรรม 1 ภิขุทั้งหลาย การบูชา 2 อย่างนี้แล

2 ศึกษาความเชื่อของพิธีกรรมในการบูชาหลวงพ่อกองค์ดำ-ชุ่มเย็น ของชาวมุขชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

หลวงพ่อกองค์ดำ-ชุ่มเย็นเดิมประดิษฐานอยู่ที่โบสถ์วัดนาขามตำบลนาคู อำเภอนาคูจังหวัดกาฬสินธุ์ ยาคูนาขามหรือญาคูทิว ร่วมกับ อุบาสก อุบาสิกา จัดสร้างขึ้นในปีมะเมีย เดือน 2 ขึ้น 15 ค่ำ วันพฤหัสบดี จ.ศ. 172 ต่อมาพระยาชัยสุนทรเจ้าเมืองสมัยนั้น ได้อัญเชิญมาจากบ้านนาขาม โดยใส่หลังช้างมาประดิษฐานในฮวงเจ้าเมืองหรือจวนผู้ว่าในปัจจุบัน ต่อมาจึงได้นำมาประดิษฐานไว้ที่วิหารวัดกลาง (ปัจจุบันได้สร้างหอหลวงพ่อกองค์ดำ) ทุกปีในวันสงกรานต์ชาวมุขชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จะอัญเชิญหลวงพ่อกองค์ดำแห่รอบเมืองกาฬสินธุ์เพื่อให้ชาวมุขชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้สงฆ์น้ำ เมื่อมีพิธีพุทธาภิเษกรูปเหมือนหลวงพ่อกองค์ดำ ฝนก็จะตกทุกครั้งไปชาวมุขชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จึงเรียกชื่อหนึ่งว่า หลวงพ่อกองค์ดำ-ชุ่มเย็น ส่งผลให้เกิดคุณค่าในด้านต่างๆ เกิดเป็นศูนย์รวมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจที่มาสักการะกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในหลวงพ่อกองค์ดำ-ชุ่มเย็นได้คุ้มครองรักษาตนและครอบครัว ให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลายได้รับเรื่องโชคดีในหน้าที่การงานรวมทั้งกิจการต่างๆ

3 วิเคราะห์คุณค่าความเชื่อของพิธีกรรมในการบูชาหลวงพ่อกองค์ดำ-ชุ่มเย็น ของชาวมุขชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

วิเคราะห์คุณค่าด้านประเพณีอันดีงามทางกาย เช่น การกราบไหว้ ด้านคตินอบน้อมขณะเดินผ่าน เป็นต้น ได้รับความปลอดภัย ความสบายทาง ได้รับความสุขทางกาย ได้ปรับเปลี่ยนอิริยาบถทางกายทำให้

ร่างกายได้รับการพักผ่อนได้ปฏิบัติความนอบน้อมทาง เกิดความร่มเย็นกายเป็นสุขกาย ประโยชน์ทางกายในการเข้าร่วมกิจกรรมเกิดความสุขและความปลอดภัย

วิเคราะห์คุณค่าด้านจิตใจ รู้สึกสุข สงบ มีสติ เบิกบานทางจิตใจ ผู้ที่ตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดีในหลักการของพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นชักนำจิตใจให้รักาศิลและปฏิบัติธรรมภาวนาต่อไปได้ในพิธีกรรมบูชาหลวงพ่อดำ-ชุมเย็น นั้นมีการประกอบทานบารมีก็ย่อมเกิดปิติสุข อิ่มเอมใจ และมีความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนา จิตใจมีที่ยึดเหนี่ยวที่พึ่งมาที่เป็นสิริมงคล เป็นบุญเป็นกุศล จิตใจ มีความเบิกบานแจ่มใส กำจัดมานะ ความถือตัวถือตนลง กลายเป็นคนที่สุภาพอ่อนโยนต่อผู้อื่นสติสัมปชัญญะดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ประชากรของประเทศนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ การกระทำบูชาต่างๆ ควรมีการกำหนดนโยบายและปลูกฝังวัฒนธรรมการกราบ การไหว้ ส่วนจรรยา มารยาทของคนไทย จะมีลักษณะเฉพาะ วิถีกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์เป็นการแสดงการวธรรม ระดับสูง ใช้กับพระรัตนตรัยพระพุทธรูป พระภิกษุสามเณร วิถีกราบบิดามารดา ครูอาจารย์หรือผีหลักผู้ใหญ่ที่เคารพ วิถีการไหว้พระรัตนตรัย ไหว้ผู้สูงอายุ ไหว้คนเสมอกัน เป็นต้น และ เพราะคนไทยมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย คือมีความรัก ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้ง 3 สิ่งนี้ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองใครลบหลู่ไม่ได้ ถือว่าเป็นคนเนรคุณต่อประเทศชาติ ด้วยสาเหตุนี้ประเทศไทยจึงเป็นเมืองที่สงบร่มเย็นไม่มีภัยสงครามเกิดขึ้นเหมือนประเทศอื่นๆให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่ามากกว่านี้ เพราะนับตั้งแต่วัฒนธรรมต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาสู่สังคม ทำให้คนในสังคมเริ่มจะลืมวัฒนธรรมการกราบ การไหว้ที่พึ่งมาของตนไปเสียแล้วควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนและประชาชนทั่ว ๆ ไปได้รับการเรียนรู้ถึงเรื่องการบูชาและแสดงออกถึงการบูชาบุคคลหรือสิ่งที่มีคุณพระสงฆ์ผู้มีหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรม ควรมีบทบาทในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนหลักการบูชา ให้คนทั่วไปนำไปศึกษาและปฏิบัติรวมทั้งตนเองก็ปฏิบัติเป็นแบบอย่างด้วย

เชิงวิชาการ การบูชาบุคคลที่เป็นบัณฑิต มีลักษณะ เป็นบุคคลที่เต็มเปี่ยมไปด้วยกิริยามารยาทที่เรียบร้อยมีอัธยาศัยโอบอ้อมอารี มองเห็นประโยชน์ของบุคคล โดยเฉพาะประโยชน์ในโลกนี้และในโลกหน้า ไม่นิ่งดูดาย มีการศึกษาที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีการตื่นตัวอยู่เสมอ รู้จักคบหาบุคคล รู้จักกาลเทศะว่าเวลาไหนควรพูด เวลาไหนควรละเว้น มีความสำคัญกับบุคคลทุกคนในสังคม ผู้ปฏิบัติตามชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความเป็นมงคลในชีวิตส่งผลให้ตนเองและคนอื่นได้รับประโยชน์จากการบูชาไปด้วยการบูชาเป็นหลักธรรมที่ต้องแสดงออกมาจากส่วนลึกของจิตใจ ดังนั้นในการพัฒนาจิตสำนึกในการบูชาจึงถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากอันจะทำให้คนในสังคมเกิดความรู้สึกสำนึกเห็นความสำคัญเห็นคุณค่าของหลักธรรม แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและสังคมต่อไป ซึ่งผู้วิจัยเห็นสมควรเสนอแนะหลักปฏิบัติดังนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- พระปลัดณรงค์ศักดิ์ วิสุทธิเมธี (เจริญเกียรติ). (2558). *ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาหลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็นของชาวพุทธอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนรงค์). (2550). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมเจต สมจारी (หลวงกัน). (2559). *พระพุทธรูป : สัญลักษณ์แห่งศรัทธาที่มีต่อพระพุทธเจ้า*. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร, 4 (1), 94-111.
- สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2533). *ประติมากรรมไทย สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์